

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - herfst 2026 - jaargang 40

Weer 25 nieuwe natuurgidsen!

Meesters in jagen op geluid

Prikstruwelen in opmars

Namen en adressen

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Voorzitter

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
voorzitter@ivn-zwv.nl

Secretaris

Albert Bos, secretaris@ivn-zwv.nl, 06 - 26 61 63 54,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Penningmeester

Con van Regteren, 06 - 11 62 52 11,
jsvanregteren@gmail.com

Bestuurslid / Website-beheer

Han van Kaam, webmaster.zuidwest.veluwezoom@ivn.nl,
06 - 18 93 59 25

Bestuurslid

Wouter Hiskemuller, wouter.hiskemuller@hotmail.com,
06-23473298

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 06 - 53 65 89 50

Redactie Zuidwester,

a.i. Maria van Kempen, kempenvanm118@gmail.com
06-44 19 38 31

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 - 31 94 90

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 - 31 51 17
Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Gert Kreggemeijer, 06 51 76 28 11, mckregg@hetnet.nl
Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek, Hans van Leeuwen, 026 - 333 31 39 / 06 - 12 42 03 23, leeu9362@planet.nl

Landgoed-werkgroep De Kamp

Maarten Kubbe, 06 - 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Jufferswaard

Hermien Mijnen, 06 - 10 64 85 80, hermien.mijnen@outlook.com

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 - 31 82 12

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 - 334 30 77
Heemtuin De Zomp
Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 - 41 75 75

Werkgroep Natuur en zorg

Mary de Jong, mary-dejong@hotmail.com,
06 - 40 95 46 37

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 - 351 29 27
 gelderland@ivn.nl
Website: www.ivn.nl/provincies/gelderland/

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 - 622 81 15, info@ivn.nl

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 25,- per jaar. Om lid te worden klik je op 'Lid worden' op de internetsite ivn.nl. Vul daar het aanmeldformulier in en kies als afdeling 'Zuidwest Veluwezoom'. Als lid ontvang je vier keer per jaar het afdelingsblad Zuidwester en vier keer per jaar het landelijke blad Mens en Natuur. IVN Zuidwest Veluwezoom is actief in de gemeenten Renkum en Wageningen

Steenrode heidelibel, foto Jeannet Scheffer

Foto's

De foto's op de voor- en achterpagina zijn gemaakt door Edith Gerritsma

IVN Zuidwest Veluwezoom - herfst 2026 - jaargang 40

Van de voorzitter

Wat een zomer was dit. Als ik terugdenk aan mijn eerdere voorwoorden bij de Zuidwester weet ik dat ik er nu niet omheen kan. Ik moet weer die “-cognitieve dissonantie” te voorschijn halen. Mensen zien en voelen de klimaatverandering, zij horen en lezen erover in de media, maar toch dringt het niet door dat ze er zelf iets aan kunnen doen. Ja, zelf iets zouden moeten doen. Om dat te erkennen moet je de verstoring van de atmosfeer en de natuur erkennen. En tot je laten doordringen dat de oorzaak ligt in je eigen leefomgeving met te veel koolstofdioxide door verbrandingsmotoren. Opgeven van dingen die je zelf aangenaam vindt, is moeilijk. Dat het moet voor je omgeving en je (klein)kinderen, komt door cognitieve dissonantie niet binnen. Die scheiding blijkt uit het volgende gesprek. Eerst vertellen hoe ondraaglijk heet het is in huis. Daarna gaat het gesprek over de hitte, droogte en de bosbranden in Spanje waar ze net drie weken zijn geweest. En dat ze morgen die vlucht naar Zuid-Afrika voor €1600 gaan boeken. Vliegen in de zomervakantie is gemakkelijker om snel ten zuiden van de Alpen te zijn. Nee, doorrijden met de auto, zo’n 150 km/u over de Duitse autobaan, lukt door drukte nergens meer.

Veel IVN-ers zullen deze situatie herkennen. Hoe kunnen mensen zo doofblind zijn voor de veranderingen die ze zelf mede veroorzaken? Je kunt in je eentje niet alles in orde krijgen, maar je mag van bemiddelde Nederlanders, medeveroorzakers van veel koolstofdioxide en klimaatverandering, wel enige inzet verwachten om er iets in de eigen leefomgeving aan te doen.

In de zomer was er in de media veel aandacht voor de invasieve exoten. In deze Zuidwester een artikel over de Dijkviltbraam die als invasieve exoot aan een opmars bezig is in onze omgeving.

Verder is er ruim aandacht voor de nieuwe routeplanner van IVN. De gidsenopleiding van IVN is afgerond en de cursisten ontvingen hun diploma. Sommigen hebben als eindopdracht met de routeplanner wandelingen gemaakt in onze regio. Hoe je dat zelf ook kunt doen, vind je in deze Zuidwester.

Met de komst van de herfst gaan onze veldwerkgroepen weer aan de slag. Achter in deze Zuidwester en op de IVN site staan werkdata. Ik wens de groepen veel werkplezier en u veel leesplezier.

Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Park Hartenstein
- 5 Een laatbloeiër: de heidelibel
- 6 Prikstruwelen in opmars
- 7 Na zonneschijn komt regen!
- 7 Kort van Stuk
- 8 Zonnebrand voor de beuken
- 8 Boekrecensies
- 9 Wat doen die bloemen daar op de akker?
- 10 Wandelingen maken met de Routemaker app
- 11 Drie nieuwe wandelroutes
- 12 Aankondigingen
- 13 Weer 25 nieuwe natuurgidsen!
- 14 Meesters in jagen op geluid
- 15 Activiteiten

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Maria van Kempen,
Edith Gerritsma, Jeannet Scheffer
en Sep Van de Voort

Drukker:

Editoo B.V. te Veenendaal

Redactieadres:

ad interim: Maria van Kempen
06 44 19 38 31
kempenvanm118@gmail.com

De uiterste inzenddatum van
kopij voor het voorjaarsnummer
is 15 november 2026.

Park Hartenstein

AUTEUR & FOTO'S: ALBERT BOS

In augustus was in park Hartenstein het poëziefestival "Het Park Vertelt". Dat was voor mij aanleiding om in de historie van het park te duiken.

Omstreeks 1861 liet de Amsterdamse effectenmakelaar Th. Sanders de huidige villa met koetshuis en tuinmanswoning in het park bouwen. In 1883 werd G.J. Verburgt, houthandelaar in Arnhem eigenaar van het landgoed. In opdracht van Verburgt nam landschapsarchitect Voorhoeve het park onder handen, met respect voor de al aanwezige landschapstijl. Naast de diverse verfraaiende tuinelementen, zoals grote vazen, (subtropische) beplantingen in kuipen en tuinbeelden, kreeg Hartenstein naar zijn ideeën tevens een meer open, naar buiten toe gericht, karakter.

In 1942 werd de gemeente Renkum eigenaar van Hartenstein. Het landhuis werd een hotel en het park werd een openbaar toegankelijk 'wandelpark'. Het huis is bekend, omdat het tijdens de slag om Arnhem in september 1944 hoofdkwartier was van de 1ste British Airborne Division. Sinds 1978 is er het Airborne Museum gevestigd. Zowel Huize Hartenstein als het grootste deel van het park staan sinds 1966 op de rijksmonumentenlijst. Het park heeft sinds 2004 een muziekluifel, waarvan het dak een beukenblad symboliseert. Bij de plaatsing is rekening gehouden met een bestaande zichtlijn vanuit de villa.

De gemeente beschrijft op hun site de beplanting in het park: 'Het wandelpark is aangelegd rond het gebouw Huize Hartenstein en heeft duidelijke kenmerken van de toenmalige Engelse landschapstijl. Park Hartenstein heeft een grote rijkdom aan bijzondere inheemse en uitheemse bomen, die in de loop van de tijd zijn aangeplant.

De twee mammoetbomen (Sequoiadendron giganteum), de Judasboom, de vaantjesboom, de tulpenboom en de sneeuwklonjesboom zijn enkele exemplaren die een bezoekje waard zijn. Bovendien is aan een enorme, 'slechts' 150 jaar oude eik goed te zien dat de gunstige bodemgesteldheid – een leemlaag die onder het park doorloopt en voor veel vocht in de bodem zorgt – extra groei van de aangeplante bomen oplevert. In het park gebruiken spechten, goudvinken, nachtegalen, boomkruipers en sijsjes de bomen als broed- en voedplaats.'

In februari 1993 maakte de werkgroep VROM van IVN Zuidwest Veluwezoom een publicatie 'Eenheid in Verscheidenheid', een studie naar en visie op de ontwikkeling en het beheer van Hartenstein, de Hemelse Berg en de Pietersberg. (Zie <https://ivn-zwv.nl/eenheid-in-verscheidenheid/book.html>). Deze studie was aanleiding voor een wandelgidsje: **Als bomen konden spreken** (IVN-ZWV 1994), uitgegeven ter gelegenheid van de herdenking van de Slag om Arnhem vijftig jaar eerder.

Vaantjesboom

Een opvallende boom in het park is de Vaantjesboom. Hierover staat in het boekje: 'Hij wijkt zoveel af van andere bomen, dat hij in een eigen familie de Davidia's is geplaatst. De boom dankt zijn naam aan de grote witte schutbladeren, die wel 20 cm lang kunnen worden. Verborgen in de vaantjes zitten de mannelijke en vrouwelijke bloemen. De boom bloeit in mei. In de herfst zijn de groenachtige bolletjes te zien, rijpend tot roodbruin. De Vaantjesboom heet ook wel Zakdoekjesboom in Engels: handkerchief tree in het Duits: Taschentuchbaum. De Vaantjesboom staat achter de muziekluifel.

Een laatbloeier: de heidelibel

AUTEUR & FOTO'S: JEANNET SCHEFFER

Vijf jaar geleden kwam er half november een bruinrode heidelibel op mijn hand zitten. Met verbazing keek ik. Een libelle in november? Zo laat in het seizoen! Sindsdien ben ik beter op deze soort gaan letten. Het is inderdaad een libelle van de nazomer en herfst. Terwijl ik dit schrijf, eind juli, heb ik de eerste weer gezien. De grootse aantallen zijn er in augustus en september. Op mooie zonnige dagen in oktober zie ik ze vaak in de middag op het prikkeldraad zitten om op te warmen. Het gaat dan bijna altijd om de bruinrode heidelibel.

De naam

Allereerst wat over de naam. Je vindt ze zeker op de hei. Maar ook in eigen tuin, vaak op randen van bos en open landschap, veengebieden, duinen. Waar eigenlijk niet? Het is een libelle, behorend tot de familie van de korenbouten. Vaak zitten ze te zonnen met de vleugels wijd gespreid. De heidelibellen zijn rustig te benaderen en daardoor relatief goed te fotograferen. Maar hoe onderscheid je nu de drie meest voorkomende soorten?

De bloedrode heidelibel

Van de drie is de bloedrode heidelibel de eerste die verschijnt, soms al eind mei. Het uitgekleurde mannetje van deze soort is duidelijk bloedrood. Opvallende kenmerken zijn hun zwarte poten, het wat knotsvormige achterlijf, rode vlekken op de vleugels en rode snoet plus ogen. Het vrouwtje en jonge mannetje zijn minder opvallend.

bloedrode heidelibel

Je moet dan goed op detail kunnen kijken om ze met de bruinrode en steenrode heidelibel te kunnen vergelijken. Het achterlijf van het vrouwtje is geel tot bruin en lijkt zeker op de andere soorten. Er is echter een makkelijke ezelsbrug voor determinatie: **zwarte poten** dan hele grote kans dat het **de bloedrode heidelibel** is! Je zou hem hoogstens nog kunnen verwarren met de vuurlibel maar die hebben weer geen zwarte pootjes!

De steenrode heidelibel

De steenrode heidelibel heeft een heel typerend kenmerk: een kleine "hangsnor". Het is eigenlijk een klein streepje

dat over het voorhoofd loopt en dan naar beneden langs de oogrand, zie foto en pijltje. Maar ja, dat zie je niet zo snel als je observeert. Dat betekent dat je de libelle recht van voren moet zien. Er is echter nog een kenmerk bij de vrouwtjes, dat is de scherpe wat puntige legboor.

steenrode heidelibel met snor

De bruinrode heidelibel

Ontbreekt de hangsnor, dan heb je waarschijnlijk met een bruinrode heidelibel te maken. En is het een geelbruin vrouwtje met een stompe legboor dan heb je ook wat meer zekerheid dat het wel eens de bruinrode heidelibel kan zijn.

In het veld zijn met name de laatste twee lastig te onderscheiden, zeker als dat snel moet gebeuren. Ook Obsidentify heeft er afhankelijk van je foto moeite mee. Hopelijk geven deze kenmerken wat houvast. Alleen al het herkennen van heidelibellen is een mooie eerste stap! Je hebt ze dan nog niet eens allemaal gehad. Er zijn ook zeldzamere soorten als de zwarte heidelibel, de bandheidelibel met prachtige vleugels, een geelvlekheidelibel, een zwervende heidelibel, een zuidelijke heidelibel en een Kempense heidelibel.

bruinrode heidelibel

Prikstruwelen in opmars

AUTEUR & FOTO'S: MARIA VAN KEMPEN

Het lukt in onze omgeving niet om een natuurwandeling op een onverhard pad te maken zonder bramen te zien, langs akkers en weiden, op heidevelden en vooral langs bosranden. Door hun associatie met stikstof roepen de overvloedige bramenstruiken bij mij weerstand op. Ik heb dit jaar nog geen bramen geplukt. De doorns, vooral aan verdrogende takken, helpen ook al niet. Tot voor kort bemoeide ik me niet met de verschillende soorten bramen die ik tegenkwam. Een braam is een braam, daar was geen identificatieapp voor nodig. Tot iemand me vertelde dat sommige grote bramen met lange, gegroefde, soms rode uitlopers en bladeren die aan de onderkant witviltig zijn, exoten zijn in Nederland. Dat ook nog! Het zijn dijkviltbramen (*Rubus armeniacus*) en ze beperken zich niet bepaald tot dijken. Ze groeien op verschillende, bij voorkeur voedselrijke, bodems op zonnige plaatsen. Alsof dat nog niet genoeg plaatsen zijn, kunnen ze overstromingen aan, zelfs met brak water én ze kunnen goed tegen droogte.

Verspreiding

Ze breiden zich gemakkelijk uit, door zaden die ook door vogels verspreid worden en lang kiemkrachtig blijven op de grond. En ze verspreiden zich door wortelstokken, maar ook door de lange, naar de grond gebogen takken die aan het uiteinde wortels vormen. Zo kan zelfs een afgemaaide struik in twee jaar een dicht struweel vormen dat geen licht doorlaat voor de planten die er groeiden. Struiken van dijkviltbraam zijn ook nog te koop en soms aantrekkelijk, omdat ze zo weinig eisen stellen. Ze komen veel voor op tijdelijk niet bewerkte volkstuinen.

Invloed op de omgeving

Het probleem dat wij, mensen, ermee hebben is hetzelfde als met andere invasieve exoten: ze verdringen andere, inheemse planten, omdat ze in hun eentje grote oppervlakten opvullen en zo een eentonige vegetatie vormen. Broedvogels blijken die grote braambossen van de dijkviltbraam niet aantrekkelijk te vinden. Ze komen daarin minder voor dan in gebieden zonder die braam. Best vreemd, want een nest in zo'n 'prikstruik' van een meter of drie hoog, lijkt een veilige plek. De dijkviltbraam bloeit in juni-juli en daar komen wel insecten op af, vaak meer dan op onze inheemse planten. Prettig dat insecten er niet onder lijden; die hebben al genoeg te verduren.

Bestrijding

De bestrijding van de dijkviltbraam is lastig. Een eerste moeilijkheid is dat je de braam moet onderscheiden van andere bramen. In Nederland zijn 200 soorten bramen en 20 daarvan zijn viltbramen. De kenmerken van de dijkviltbraam zijn duidelijk beschreven, maar vooral als zo'n struik zich als jonkie ontwikkelt tussen andere bramen is hij lastig te vinden. En dat is nu juist belangrijk: bestrijding meteen in het eerste jaar, want dan is uitgraven nog mogelijk en dat is meteen effectief. Als er al grote struwelen staan, is maaien de enige mogelijkheid. En dat is drie of vier keer per jaar nodig. En voor volledig succes is een lange adem nodig, dus meerdere jaren blijven maaien. Nu ik er beter op let, zie ik geregeld dijkviltbramen, in de polder, maar ook aan bosranden. Mijn indruk is dat er nog geen specifieke bestrijding plaatsvindt. Wel hier en daar bestrijding van (alle) bramen.

Voor dit werk met meterslange stekelige takken zal moeilijk een vrijwilligersgroep van IVN te vinden zijn.

Na zonneschijn komt regen!

AUTEUR & FOTO: SEP VAN DE VOORT

Voor menig een zal het vloeken in de kerk zijn, maar ik moet bekennen er ook wel enig voordeel in te zien dat ik voor een warme zomer niet meer helemaal naar Zuid-Frankrijk hoeft te rijden. Van die heerlijke lange, zwoele – zomeravonden, wachtend op de duisternis en langzaam de sterrenhemel tevoorschijn zien komen. Gelukkig is het in onze contreien nog zo donker dat je soms zelfs een zweem van de Melkweg kunt waarnemen. Het is dan wel weer treurig dat je voortdurend wordt afgeleid door de onafgebroken stroom satellieten die vanuit alle richtingen je beeld doorkruisen. Een raar idee ook dat nieuwe generaties nooit meer de ervaring zullen hebben van een rustgevend statische sterrenhemel die je langzaam maar zeker de oneindige diepte van de ruimte intrekt, zo nu en dan onderbroken door een mooie vallende ster!

Maar hoe fijn die warme zomeravonden ook zijn, de droogte deze zomer deed natuurlijk pijn. Planten en bomen die langzaam verdorren, gras dat als een stromat in de tuin ligt. Vanwege het watergebrek selectief water geven in de tuin: welke planten, bomen laten we schieten en welke proberen we in leven te houden. Ook de vogels hadden het er moeilijk mee. Het leek wel alsof de zomer nog stiller was dan anders. In het voorjaar en begin van de zomer krioelde het in onze tuin nog van de kool- en pimpelmezen, merels, lijsters, huismussen, roodborsten maar zodra de nesten uitgevloegen waren, leek het alsof iedereen de koelte van het bos opzocht. Het werd steeds stiller in onze tuin, alleen rond de waterbakken, die we iedere dag verversten, meldden zich nog regelmatig bad-deraars met zelfs een keer een appelvink die verfrissing nodig had. Zo nu en dan een familie roodborst die zich meldde met de jongste aanwinst waarvan de borst nog voorzichtig gespikkeld was om niet te veel op te vallen. Maar vooral werd het heel stil in onze tuin.

Tot de dag dat het begon te regenen, de 15e augustus! Om een uur of elf 's ochtends vielen de eerste regendruppels die overgingen in een gestage regenbui. Langzaam maar zeker kwamen uit alle hoeken en gaten de vogels tevoorschijn en plotseling was het weer een leven van belang in

onze tuin. Koolmezen en pimpelmezen schoten van links naar rechts door de struiken en bomen, onderwijl luid roepend naar elkaar van opwinding. Merels kwamen weer tevoorschijn en streken neer, wellicht in de hoop dat ook regenwormen enthousiast naar boven zouden komen. Ook de jonge roodborst vertoonde zich en maakte misschien wel voor de eerste keer kennis met water dat zomaar uit de lucht komt vallen! Het was duidelijk dat ook de vogels onder de hitte en droogte hadden geleden en de eerste regen als een verlossing begroetten. En zelfs ik, als warmte- en zomerminnend mens, haalde opgelucht adem dat de ban gebroken was en er weer regen op komst was. Maar voor de komende zomers houd ik mijn hart vast, dat dan weer wel.

Kort van stuk

Op het internet vind je heel veel informatie over van alles wat met de natuur uit je omgeving te maken heeft. Albert Bos struint voor elke editie van de Zuidwester het internet af op wederwaardigheden die voor u als lezers van de Zuidwester mogelijk interessant zijn.

Zuidwester Archief

Weet je dat je De Zuidwester vanaf najaar 2012 terug kan lezen in het Zuidwester Archief www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom/zuidwester-archief/? Naast het papieren afdelingsblad Zuidwester publiceert de afdeling ook de onregelmatig verschijnende digitale E-Zuidwester met daarin informatie over aankomende activiteiten, tentoonstellingen en nieuwtjes. Het archief van de E-Zuidwesters vind je op onze website onder archief-e-zuidwester. Ontvang je de e-zuidwester nog niet in je mailbox? Laat het weten aan secretaris@i-vn-zwv.nl

De Landschapstriënnale komt eraan!

De Landschapstriënnale 2026 gaat van start: van 9 t/m 20 september staat de regio Arnhem in het teken van 'Op Waterbasis', een festival met een programma boordevol activiteiten over de toekomst van ons landschap. Of je nu graag wandelt, fietst, luistert, leert of zelf op ontdekking gaat: er is voor iedereen iets te beleven. Kom naar de Troonrede van het Landschap, fiets mee langs groene stadsontwikkelingen, wandel door uiterwaarden en over landgoederen, ontdek historische waterwerken tijdens Open Monumentendag of laat je verrassen door kunst, cultuur en inspirerende ontmoetingen. Veel activiteiten zijn gratis, voor sommige is aanmelden nodig. Kijk in de agenda en reserveer alvast een plekje voor een of meerdere activiteiten die je niet wilt missen! <https://landschapstriennale.com/agenda/>

Zonnebrand voor de beuken

AUTEUR & FOTO: EDITH GERRITSMA

Ik zie witte berken, maar ook andere witte bomen, hé, waarom zijn die stammen van die beuken allemaal wit geverfd? Je kan er niet om heen als je van Ede via de Ginkelse heide richting Wolfheze rijdt op de N224. Soms een hele rij naast elkaar, soms maar drie of zelfs één boom met grotendeels een witte bast. Menigeen vraagt zich af waarom.

Navraag leert dat het geen verf, maar witte kalk is die is aangebracht om de bomen te beschermen tegen zonnebrand en temperatuurschommelingen. De schors van de beuk is namelijk vrij dun en gevoelig, dus als er veel zonlicht op de stam valt, verbrandt en barst de bast. De witte kleur voorkomt dat, het weerkaatst het zonlicht. Zeker na snoeiwerkzaamheden of kappen van bomen, staan de overblijvers soms fel in de zon.

Ook in de winter kan de witte kalk een positief effect hebben op de gezondheid van de boom. Het helpt vorstscheu-

ren tegen te gaan door de felle winterzon. Een derde positieve eigenschap van witte kalk is dat het de boom kan beschermen tegen infecties van bijvoorbeeld schimmels en bacteriën.

Boekrecensies

Over schreeuwvogels en vloekende eenden

Bent u geïnteresseerd in vogelgeluiden dan is het recent verschenen boek van Carel ten Cate (emeritus hoogleraar gedragsbiologie aan de Universiteit Leiden) *Vogelgeluiden ontrafeld* een aanrader. Het onderwerp wordt van veel invalshoeken benaderd. Het begint al met welke geluiden er zijn. Roep, zang (of is het toch fluiten) en wat is precies het verschil ertussen. Is het aangeleerd of genetisch ingebakken? Zo past een pasgeboren koekoek zijn zang aan aan de waardvogel waarbij hij gedropt is, maar het karakteristieke koekoek-geluid produceert hij ondanks de afwezigheid van eigen ouders. Zo is ook lang gedacht dat vooral mannetjes zingen, maar bij steeds meer soorten komt men erachter dat ook de vrouwtjes zingen. Zangvogels hebben vaak de capaciteit nieuwe liedjes aan te leren, maar ook een vloekende eend ter sprake die met de hand was groot gebracht en die het *you bloody fool* van zijn verzorger had overgenomen. Schreeuwvogels (ik had er eerbij gezegd nog nooit van gehoord, ze komen vooral op het Amerikaanse continent voor wat me dan weer niet verbaast) hebben vaak ook een soort zang maar dat is doorgaans genetisch al aangelegd. Ook de fysiologie wordt uitgebreid besproken en dan begrijp je waarom bijvoorbeeld de spreeuw zulke bijzondere geluiden kan maken met tegelijkertijd een aflopende en een oplopende noot. Het boek is zoals gezegd zeer veel omvattend, vlot geschreven met korte paragrafen en ik heb het met plezier gelezen! Carel ten Cate, *Vogelgeluiden ontrafeld*, 244 blz inclusief noten en literatuur, KNNV uitgeverij. € 29,95

Ecologische verkenningen aan de Zuidoost-Veluwezoom

Het boek 'Als mijn broekzak' (auteur: Peter Sinon) gaat over de natuur in het gebied dat begrensd wordt door de

gemeentegrenzen van Rheden en Rozendaal. Niet geheel toevallig valt dit gebied samen met wat voor mij al vijftig jaar per fiets of lopend redelijk te behappen was, terwijl er nog genoeg tijd overbleef om me, gewapend met verrekijker en een fototoestel, regelmatig onderweg te verwonderen over 'de natuur'. Het gebied staat bekend als de Zuidoost-Veluwezoom. Enkele begrippen uit bos- bodem- en natuurbeheer worden uitgelegd, waarna een rondgang begint langs die Veluwezoom en waarbij uiterwaarden, bronbossen, de stuwwal, beekgebieden, 'het bos' en de ver weg gelegen heidevelden reden tot verwondering en nieuwsgierigheid geven. Uitgebreide aandacht voor bos en bosbeheer in onze omgeving. Het boek staat vol met mijn belevenissen, waarbij ik je graag mee neem en, waar mogelijk, je dingen laat zien die je nog niet eerder hebt gezien en niet had verwacht. Je kunt het boek (€25,99 exclusief verzendkosten) aanschaffen via website: http://publishnl.bookmundo.com/peter_sinon

Het Vlinderseizoen van Lea Korsgaard.

Wil je meer te weten komen over vlinders? Dan is "het Vlinderseizoen" een echte aanrader. De Deense auteur neemt je mee in haar zoektocht naar alle 64 soorten vlindersoorten in Denemarken. Ze schrijft niet alleen over vlinders in de natuur, maar ook over hun betekenis in religie, filosofie en mythologie. Op een aansprekende en eenvoudige manier heeft ze de vlinders zelf ook geïllustreerd.

Omdat de vlinderwereld in Nederland op Denemarken lijkt, kom je veel bekende soorten tegen. Op een toegankelijke manier leer je in korte tijd veel over de vlinder, waardoor je verwondering over deze bijzondere insecten alleen maar groter wordt.

Wat doen die bloemen daar op de akker?

AUTEUR & FOTO'S: HENNY TAX

Langs akkers kom je regelmatig een brede strook bloemrijke kruiden tegen. Een rand van de voor mais of graan bestemde akker lijkt bewust anders te zijn ingezaaid. Er groeien soorten die eerst honing aan insecten geven en later zaad leveren voor de vogels. Zonnebloemen vallen het meest op. Maar er staan ook korenbloemen, kaasjeskruid, boekweit, melganzervoet en gerst. Nu, met de droogte, bloeien de gezaaide planten minder dan wenselijk is.

De Stichting Biotoopverbetering Zuid Veluwe zaait jaarlijks 3 hectare van deze akkerranden in. In het verleden was dat meer, maar er is nu geen geld voor meer. De zaden zijn duur en een loonwerker moet de bodem eggen voor die kan worden ingezaaid. De Stichting kan met geld van donateurs, fondsen en bijdragen van de gemeente en de provincie zaad kopen en de boeren compenseren voor de lagere opbrengst, omdat zij land beschikbaar stellen.

Bij akkerranden inzaaien spelen de vier v's een belangrijke rol:

- Voedsel voor vogels en insecten
- Veiligheid: schuilmogelijkheden bieden voor kleine vogels en hun jongen
- Voortplanting: insecten verzamelen honing en stuifmeel voor hun nesten en zijn tegelijk voedsel voor vogels en hun jongen
- Verplaatsing: insecten en kleine landdieren kunnen zich door de akkerranden veilig verplaatsen.

Randen zijn een corridor tussen gebieden: voor voedsel en voor voortplanting.

Jaarlijks laat de Stichting Biotoopverbetering in een schouw geïnteresseerden zien hoe zij werken. Op een mooie avond in juli was de beurt aan een akker in Quadenoord. Voorafgaand aan de schouw vertelt Dirk Jan Bleijerveld van Boeren natuur Veluwe over de noodzaak om boerenland te betrekken bij het handhaven en versterken van de natuur. De in 1996 opgerichte groep zag dat het met de natuur niet goed ging en zocht geld om de natuur in de akkerbouw en veeteelt een betere plaats te geven. Een bekend voorbeeld van hun werk zijn vergoedingen voor boeren die de weilanden later in het seizoen maaien, zodat weidevogels zoals grutto en Kieviet eerst hun jongen groot kunnen brengen. Ook plaatsen ze soms zonnepanelen en pompen om de weilanden extra drassig te maken. Mensen als Dirk Jan zoeken subsidiemogelijkheden en leggen contacten met de agrariërs. Zijn organisatie is vooral actief bij ongeveer 1500 deelnemers in oostelijk Utrecht en de Veluwe. Andere Boeren natuurorganisaties zijn actief over het hele land.

Dirk Jan pleit vurig voor samenwerking tussen boeren en natuurbeschermers, omdat alleen zo grote, gewenste leefgebieden van planten en dieren kunnen ontstaan.

Akkerranden inzaaien lijkt gemakkelijk maar vraagt kennis van bodem en van soorten. Sommige randen worden jaarlijks bloemrijk ingezaaid, andere in een driejaarlijkse cyclus, waarbij grassen een grotere rol spelen. Er zijn afgewogen zaadmengsels te koop maar die zijn duur, omdat de teelt en de selectie van de zaden arbeidsintensief is. De Stichting Biotoopverbetering gebruikt de kennis van Jo Jurrius om zelf een geschikt mengsel samen te stellen en te bepalen wat de juiste plaatsen en tijdstippen zijn om te zaaien. Deze mengsels zijn goedkoper maar bevatten ook minder mooie, bloeiende bloemen. Daarom zaaien ze aan de randen van de randen, in het zicht opvallende planten als korenbloem en zonnebloem. Meer naar het midden staan vooral zaadvormende planten voor de vogels in de winter. En die zijn dan weer voedsel voor de roofvogels. Niet voor niets staat er een torenvalk op de borden langs de akkerranden. Op die borden staat ook uitleg over de akkerranden en informatie over de Stichting Biotoopverbetering (zie foto). zie ook : <https://www.stichtingbiotoopverbetering.nl>

Wandelingen maken met de Routemaker app

AUTEUR: HAN VAN KAAM EN JIP OP DEN KAMP

IVN afdelingen bieden wandelroutes aan in een wandel app. In 2025 heeft IVN landelijk de wandel- en fietsroute app Routemaker beschikbaar gesteld voor leden. Routemaker bestaat uit een ontwerp-applicatie, een viewer en de IVN Natuurroutes app.

Met de Routemaker ontwerp-applicatie kun je wandel- en fietsroutes maken. In een uitgezette route kun je op iedere gewenste plaats een zogenaamde POI (Point Of Interest) toevoegen om de wandelaar/fietser aanvullend informatie te geven over de omgeving, over een bezienswaardigheid of om een beslispunt in de route te melden. Door tekstfragmenten, foto's, video's en audio fragmenten toe te voegen kun je een podwalk of een meer interactieve routebeleving maken. Je kunt er zelfs een hele puzzel- of speurtocht van maken.

Enkele deelnemers van de IVN natuurgidsen opleiding (NGO) wilden wat teruggeven aan IVN. Zij zagen bovendien dat er in de zuidwest Veluwe weinig routes in de app staan: een omissie! Dus zijn zij dit jaar de uitdaging aangegaan om routes te maken voor hun eindopdracht en diep in Routemaker gedoken. Ze hebben drie routes ontwikkeld in ons gebied en die staan beschreven in deze Zuidwester. Andere NGO'ers hebben routes gemaakt bij de Ginkel en in de Groene Grens bij Veenendaal.

De natuurroutes zijn een welkome aanvulling op het aanbod aan Natuurbelevingsactiviteiten. Vooral omdat mensen ze individueel kunnen lopen in hun eigen tijd, en er geen gids nodig is. Deze routes, zonder gids zetten mensen toch aan tot anders kijken naar en beleven van het landschap. Een landschap waar je anders wellicht achteloos doorheen zou lopen.

De routemakers gaven aan dat ze veel plezier beleefden aan het maken van de routes. Ze zagen het als een kans om hun kennis en enthousiasme te delen met andere gebiedsbezoekers. Ze hebben de smaak te pakken en gaan er meer maken! Hopelijk slaat dit enthousiasme ook over op andere IVN'ers.

Hun belangrijkste technische opmerkingen over het werken met de Routemaker app:

- De app werkt goed. Het is eenvoudig om de route te tekenen en POI's aan te brengen. Tijdens het lopen is er een piep als je op een instelbare afstand van de POI-speld in je route bent. De route en POI-locaties zijn op de kaart eenvoudig aan te passen.
- De beschrijving van de POI's maken, kostte moeite. De introductie biedt ruimte voor 500 posities en de paragrafen voor 300, inclusief spaties, en dat is weinig. Wellicht is dat maar goed: In der Beschränkung zeigt sich der Meister, want mensen willen wandelen en niet hele lappen tekst op een schermje lezen. Als er veel te vertellen is, kan bij iedere POI een onbeperkt aantal paragrafen worden toegevoegd, uiteraard wel met de beperking van 300 posities per paragraaf.
- Enters in de tekst zijn soms wel en soms niet terug te zien in de app.
- Je kan in de app gemakkelijk je mooiste foto's, filmpjes en geluidsopnames kwijt, maar toevoegen gaat nogal omslachtig. Bovendien wordt je foto op een vreemde, nauwelijks beïnvloedbare manier afgeknipt.
- Erg positief is de mogelijkheid om multiple choice vragen op te nemen. En de app kan je score bijhouden.

De Routemaker is gemaakt voor wandel- en fietsroutes op de computer, terwijl de IVN Natuurroutes app een navigatie app op de mobiel is. Om de routes te lopen/fietsen, moet de app op de mobiel staan. Om te installeren: zoek op **IVN Natuurroutes** in Google Play (voor Android toestellen) of Apple Store (voor Apple toestellen). Met de Routemaker viewer kun je de routes eerst thuis bekijken op een tablet of computer: <https://ivn-natuur-routes.viewer.routemaker.nl/>

In de IVN Natuurroutes app staan ruim 485 routes over het land verspreid, die door IVN vrijwilligers zijn gemaakt.

Het is mogelijk om, al dan niet onder begeleiding, routes (wandeling of fietstocht) voor IVN Zuidwest Veluwezoom te maken in Routemaker, neem daarvoor contact op met webmaster.zuidwest.veluwezoom@ivn.nl.

Drie nieuwe wandelroutes

Drie nieuwe wandelroutes in Zuidwest Veluwe gemaakt door deelnemers aan de natuurgidsenopleiding. Routekaarten staan op de volgende pagina.

Renkums Beekdal Challenge: Water in Beweging door Jip op den Kamp

Ontdek het mooiste beekdal van de Veluwe tijdens een uitdagende tocht! Trek er samen op uit en beleef het Renkums Beekdal op een avontuurlijke manier. Tijdens deze challenge wandel je een route van 6,2 kilometer door bossen, langs beekjes en bijzondere plekken in de natuur. Onderweg krijg je uitdagende opdrachten, waarmee je punten kunt verdienen én kans maakt op leuke prijzen.

Wat kun je verwachten?

- Leer het verschil herkennen tussen lariks, spar en den
- Test je skills met blind dennenappels gooien
- Ontdek de geur van eeuwenoude grafheuvels
- Luister naar wat water je vertelt
- Ga geocachen in het mooiste beekdal van de Veluwe
- Neem het op tegen anderen in natuur- en beleavingsopdrachten

De route duurt ongeveer 3 uur.

Voor wie?

De opdrachten zijn ontwikkeld voor deelnemers van 18 jaar en ouder. Je kunt de challenge alleen doen, maar samen met vrienden, familie of collega's is het nóg leuker. Durf jij de uitdaging aan? Beleef de natuur zoals je haar nog nooit hebt beleefd!

Foto: Jurjeb Drenth

Rosandepolder bij Oosterbeek door Petra Moelker

De route Rosandepolder is een korte en informatieve route. Ook voor kinderen die de afstand van 2,8 kilometer kunnen en willen lopen, is het een mooie wandeling. Honden zijn welkom mits aangelijnd.

De route begint bij de 'Oude Kerk' in Oosterbeek, loopt een stukje langs de Benedendorpsweg om daarna via een pad tussen twee huizen door, de uiterwaarden van de Rosandepolder in te duiken.

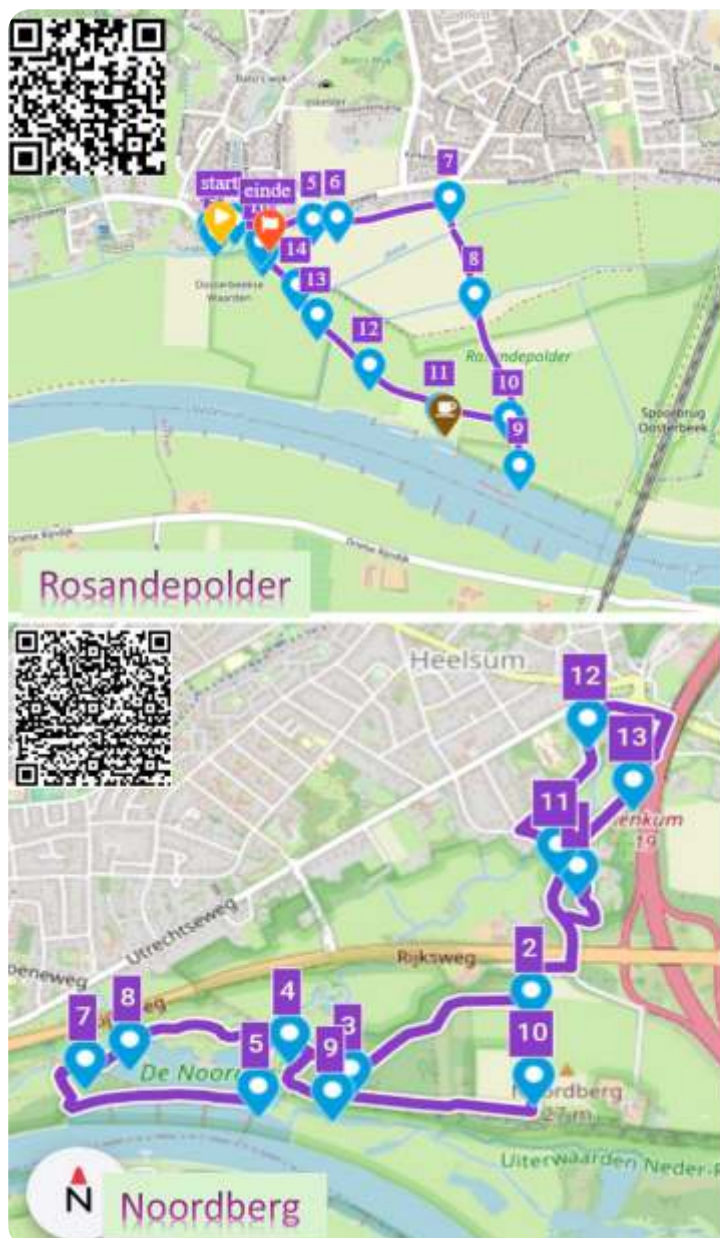
Halverwege de wandeling is er de mogelijkheid voor een versnapering op de camping 'Oosterbeeks Rijnsoever'. (Voor openingstijden zie de app). De route geeft informatie over het ontstaan van het landschap, de cultuurschiedenis en de natuur zoals planten, bloemen, struiken, bomen, vogels en insecten. Ook zijn er punten te verdienen door de vragen bij iedere 'Point of Interest' goed te beantwoorden. Nieuwsgierig geworden? Download de app of scan de QR-code (zie kaart volgende pagina)

Rondje Noordberg, Jufferswaard, Heelsums Beekdal door Jeannet Scheffer

De wandeling is een route die het mooie Heelsums beekdal verbindt met de historisch interessante Noordberg en de prachtige Jufferswaard met als startpunt het kerkje op de heuvel. Terug kun je een extra lus wandelen langs de Heelsumse beek. Er is geen horeca langs de route, maar verder is er voor elk wat wils: geologie, mooie tuinen, de oude monding van de Heelsumse beek, kunst, insecten. De wandeling is 6 kilometer lang maar kan eventueel ook ingekort worden. De wandeling is in alle seizoenen te doen, al kan de Jufferswaard in de winter nat zijn. Neem dus goede schoenen mee. Hopelijk komt het mooie Heelsum hiermee letterlijk wat meer op de kaart!

Aankondigingen

Gelderse dag

IVN Zuidwest Veluwezoom heeft zich aangemeld voor de Gelderse dag op zaterdag 26 september. Wij denken dat een ontbijtje in onze heemtuin de Zomp een uitstekende gelegenheid is om mensen met elkaar en met de natuur in contact te brengen. Aanmelden op de site van de Gelderse Dag is verplicht om deel te kunnen nemen.

Website: degeldersedag.nl/activiteiten/

IVN Zuidwest Veluwezoom

Kom kijken in natuurtuin De Zomp. Na een ontbijt in de buitenlucht kijk je met gidsen hoe op een klein stukje land zo'n grote diversiteit aan planten en dieren kan zijn.

Programma Ontbijt, rondleiding met gidsen

Locatie: Fangmanweg 41 Oosterbeek

Tijd: 09:30 - 11:30

Rondleiding Duno en Rolandseck

Zaterdag 12 en zondag 13 september is er om 11 uur en om 13 uur een rondleiding van ongeveer 1 km met toelichting over de hakhoutstoelen op dit groene erfgoed.

Startpunt: Kapelleboom in Doorwerth op de hoek Holleweg, Spechtlaan, Dunolaan.

Het beukenbos bij Rolandseck in Doorwerth is een schaars groen erfgoed. In het bos kun je de geschiedenis bijna lezen. Veel bomen hebben een grote 'voet'. Het zijn spaartelgen. Eeuwenlang was het beukenhakhout, een moderne vorm van bosbeheer. Beukenhakhout leverde hout voor de houtskoolproductie. Het hout diende ook als geriefhout voor gereedschap en bouw materiaal.

Wil je er meer van weten, ga dan tijdens de Open Monumentendagen op pad met de IVN gids. Vooraf reserveren verplicht: dat kan op platformerfgoedrenkum.nl/agenda

We zoeken nog gidsen! Aanmelden bij secretaris@ivn-zwv.nl

Weer 25 nieuwe natuurgidsen!

AUTEUR: LIA HEMERIK

Op 4 juli 2026 hebben in het Natuurcentrum de Ginkel in Ede 25 personen na een opleiding van anderhalf jaar een natuurgidsendiploma gekregen. De personen die het diploma hebben behaald zijn, op alfabetische volgorde van de achternaam: Raven van Asch, Annette van de Beek, Reinier Boon, Arnold Bos, Bianca van Elteren, Bas Emmenrik, Leonie van der Geest, Lydia Hubregtse, Betty Hutten, Sylvia Jacobi, Joop de Jong, Jacob Kamphuis, Alwine Kardinaal, Machiel Karels, Edwin Ket, Jens Koumans, Petra Moelker, Joyce Nijkamp, Jip Op den Kamp, Jeroen Pape, Koen Pluis, Andrea Rönnaau, Marleen van Rooijen, Jeannet Scheffer, en Maurice Starren.

De dag begon om elf uur in de ochtend met het voorbereiden van de presentaties van negen groepjes en rond het middaguur startte de lunch van soep met pannenkoeken. Vanaf één uur 's middags tot vijf uur waren er negen presentaties.

Bas, Joop, Koen en Reinier vertelden over de 14 planten, paddenstoelen en bomen die zij voor hun bosapotheek hebben beschreven.

Arnold, Betty en Machiel hebben (kabouter)bladen gemaakt die bij het Natuurcentrum de Ginkel kunnen worden gebruikt.

Jeannette en Marleen wilden een pad ontwerpen voor mensen met een beperking, maar door tegenslagen is het een 'gewone' 4 km lange route met opdrachten geworden.

Sylvia, Jeroen en Edwin interviewden mensen over de Vlinderdas en hebben daarna een boekje over de inter-

views van deze zes mensen uitgebracht; dat is verkrijgbaar in het natuurcentrum de Ginkel.

Andrea en Jip hebben, ondanks alle strubbelingen met de route-app, een wandeling met de naam Beekdal Challenge gemaakt.

Petra, Annette en Jens zijn bij hun adoptiegebied gebleven, en hebben daarvoor zowel een Engelstalige als Nederlandstalige route met informatie en vragen in de route-app gemaakt

Alwine en Lydia hebben op papier gezet hoe mensen in hun eigen tuin een safari zouden kunnen ondernemen zodat ze dichtbij de natuur kunnen ontdekken.

Maurice en Joyce zijn helemaal uit hun dak gegaan over de stikstofkringloop en hoe deze op een geschiedkundige en moderne manier aan de man te brengen via een workshop en posters.

Jacob, Bianca, Leonie, en Raven brachten de kinderopdrachten die ze bij de groene grens hadden ontworpen en in de praktijk hadden getest met de klas van Jacob met vol vuur aan het publiek over.

Hierna een borrel met praatjes van vertegenwoordigers van de drie IVN afdeling en van het IVN-cursushuis. Vervolgens was het afsluitende diner en daarna namen de deelnemers, de mentoren en de coördinatoren afscheid van elkaar met de uitgesproken wens om elkaar in de toekomst weer te zien. Al met al een dag met goed weer, mooie presentaties en een fijne sfeer

De gidsen en coördinatoren net na de diploma-uitreiking

Meesters in jagen op geluid

AUTEUR: EDITH GERRITSMa

Zit je lekker buiten van de schemering te genieten, scheren ze opeens links en rechts aan je voorbij. Je hoort ze niet, maar je ziet ze wel, de één wat groter dan de ander. Niet iedereen is er blij mee: sommigen vinden deze dieren zelfs griezelig. Voor anderen zijn ze juist fascinerend, zoals voor hovenier Hans Huitema, gespecialiseerd in natuurlijke tuinen. Hij is al decennialang een gepassioneerde kenner van vleermuizen en coördinator van de Vleermuiswerkgroep Zuid West Veluwezoom.

Hans zijn fascinatie ontstond tijdens zijn studie, in 1989. "Ik las toen dat er onderzoek gedaan werd naar vleermuizen in de mergelgroeven. Ik wist toen niet eens dat ze in Nederland voorkwamen! Daarna kwam ik in contact met Herman Limpens uit Wageningen, een echte vleermuis-expert. Via hem werd ik vrijwilliger en werkte ik mee aan het zogenaamde Atlasproject [1], dat in kaart bracht waar de verschillende soorten vleermuizen in Nederland leven".

Die ontdekkingsstocht bleek een openbaring. "Veel mensen hebben geen idee dat er vleermuizen vlak bij hen wonen: in bomen, op zolders, in spouwmuren of boven plassen. Als ze dat eenmaal zien, gaat er een nieuwe wereld voor ze open. Ook het griezelige verdwijnt als iemand eenmaal een vleermuis van dichtbij heeft gezien of gevoeld. Ze zijn zo zacht, nog zachter dan fluweel".

Meesters van de nacht

Vleermuizen zijn fantastische insectenjagers. Met hun indrukwekkende jachttechnieken vangen en eten ze enorme aantallen insecten zoals muggen, spinnen en motten.

"Mensen zouden juist blij moeten zijn met vleermuizen in hun tuin: ze eten wel 700 insecten op in één nacht", aldus Hans.

Wereldwijd bestaan er meer dan 1.400 soorten vleermuizen, de enige zoogdieren die echt kunnen vliegen. Ze kunnen bovendien verrassend oud worden voor hun relatief kleine formaat. In Nederland leven zo'n achttien soorten.

Hans: "In ons gebied leven zo'n acht vleermuissoorten. De meest voorkomende is de gewone dwergvleermuis. Laatst kwamen we er per toeval achter dat in een schoor-

steen van een huis aan de Middenlaan in Heveadorp maar liefst 75 van deze soort uitvlogen. Daar zat dus een echte kraamkamer van een groep zwangere vleermuizen."

Ook de laatvliegers zien we veel in gemeente Renkum, vooral bij grote gebouwen en aan de dorpsranden. Dan heb je de ruige dwergvleermuis nog, die een stuk groter is dan een dwergvleermuis. De rosse vleermuis is een echte bosbewoner en zit vooral in holle bomen en oude spechtengaten. De watervleermuis jaagt boven open water en vangt naast insecten soms ook kleine visjes. Bij het viaduct over de A50 zit een kolonie van zo'n 30-50 dieren. Ze vliegen dan onder de snelweg door richting de Nederrijn. Ook bij de Westerbouwing in Doorwerth zijn ze tijdens de jacht te zien. Andere soorten zoals de baardvleermuis en de franjestaart komen eveneens in Zuidwest Veluwe voor. Hier in de omgeving liggen bovendien verschillende ijskelders waar vleermuizen verblijven zoals bij landgoed Mariëndaal en landgoed Oranje Nassau's Oord. In gevelkasten worden vooral dwergvleermuizen en soms grootoorvleermuizen aangetroffen.

Ultrasonische geluiden

Vleermuizen oriënteren zich met echolocatie. Ze zenden ultrasonische geluiden uit die terugkaatsen tegen objecten en prooien. Zo kunnen ze in volledige duisternis vliegen zonder ergens tegenaan te botsen. Ze gaan 's avonds en 's nachts op zoek naar eten. De ultrasonische geluiden die de vleermuizen tijdens de vlucht uitstoten om te navigeren, horen wij mensen niet maar kunnen we met een batdetector wel hoorbaar maken. Elke soort heeft een eigen frequentie (bijv. dwergvleermuis rond 45 kHz, laatvlieger rond 27 kHz). Samen met andere kenmerken zoals grootte, vlieggedrag en locatie, kun je dan bepalen tot welke soort hij behoort. Zo heeft een dwergvleermuis smalle vleugels en is echt heel klein, de laatvlieger is een stuk groter, heeft brede vleugels en een spanwijdte tot wel 40 cm. De rosse vleermuis heeft juist spits toelopende vleugels en is groot, lang en smal. De grootoorvleermuis heeft dan weer opvallend grote oren, bijna even lang als zijn lijf.

Ook de locatie levert informatie op: fladderen ze dichtbij huis en rond lantaarnpalen, dan is het waarschijnlijk de gewone dwergvleermuis. Vliegen ze vlak boven het wateroppervlak om insecten te vangen, dan gaat het om de watervleermuis. En zie je hoog boven de bomen iets vliegen dat opeens een duikvlucht neemt, dan is het de rosse vleermuis. Blijft een dier bijna stilstaan bij een tak, dan is de kans groot dat het een grootoorvleermuis is.

De vleugel van de vleermuis bestaat voor het grootste deel uit de hand en kan parapluachtig worden opgevouwen. Met de korte, uitstekende duim en de kleine voeten kan de vleermuis goed klimmen. Vleermuizen bouwen geen nest. Ze zoeken spleten, kieren en holtes: spouwmuren, dakranden, boomholtes, schoorstenen. Hoe weet je nou of er

Baardvleermuis

Activiteiten

Gewone dwergvleermuis

in je spouwmuur of bijvoorbeeld in je schoorsteen vleermuizen zitten? Hans: "Soms vind je keutels op een vensterbank of zie je ze bij zonsopgang naar binnen glippen. Ook heeft iemand ze wel eens tussen de flessen wijn in de kelder zien hangen."

Hans Huitema houdt meldingen van vleermuizen bij en helpt waar nodig. "Laatst bracht een buurman een jong dier langs. Het leek wel een blaadje. We plaatsten hem hoog tegen de gevel, onder een loodslab. Rond zonsondergang begon hij te piepen en zijn moeder kwam hem halen."

Vleermuizen zijn in Nederland vooral actief van april tot oktober. Overdag rusten en slapen ze op beschutte plekken, maar rond zonsondergang vliegen ze uit om te jagen. Vóór zonsopgang keren ze terug naar hun schuilplek. In de lente worden ze wakker na hun winterslaap en gaan ze op zoek naar insecten om aan te sterken. In mei verzamelen de vrouwtjes zich in voortplantingskolonies, de zogenaamde kraamkamers. In de zomer krijgen ze jongen en vanaf augustus worden de jongen zelfstandig en begint de paartijd. Dan is er sprake van uitgestelde bevruchting: vrouwtjes bewaren het sperma tot het voorjaar, als er weer voldoende voedsel is. Van oktober tot maart begint de winterslaap. Hiervoor gaan ze op zoek naar koele, veilige schuilplaatsen zoals grotten en (ijs)kelders. Aan hun poten hangend brengen ze de winter ondersteboven door. Ze zetten een vergrendelingsmechanisme in hun voet aan zodat de klauwen zich vastgrijpen terwijl de spieren ontspannen zijn. Zo kost het hun geen energie om zich vast te houden tijdens de winterslaap.

Voor meldingen of voor een vraag of advies is Hans te bereiken: hans.huitema@planet.nl of 06 52165990

Bronnen/Meer info:

https://determineren.nederlandsesoorten.nl/linnaeus_ng/app/views/matrixkey/index.php?epi=92

<https://www.vleermuis.net/311-ecologie-en-soorten/vleermuizen-in-nederland>

Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika, Christian Dietz, Otto von Helversen, Dietmar Nill, Tiron Natuur, Zoogdiervereniging.

Vleermuiswerkgroep Gelderland: <https://vlegel.org/>

[1] Atlas van de Nederlandse vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. Redactie: Herman Limpens, Kees Mostert, Wim Bongers, KNNV Uitgeverij (1997).

zat. 5 sept.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 11 sept.	werkoctend Jufferswaard
zat. 12 sept.	werkoctend Beken en sprengen
zon. 13 sept.	Vogelwerkgroep Wandeling Lingezegen Waterrijk Oost
zat. 19 sept.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 25 sept.	werkoctend Jufferswaard
zat. 26 sept.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 26 sept.	Gelderse Dag De Zomp
zat. 3 okt.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 9 okt.	werkoctend Jufferswaard
zat. 10 okt.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 10 okt.	Vogelwerkgroep Wandeling Oostereing Wageningen, vogels en paddestoelen
zon. 11 okt.	Vogelwerkgroep Wandeling Oostereing Wageningen, vogels en paddestoelen
zat. 17 okt.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 23 okt.	werkoctend Jufferswaard
zat. 24 okt.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 31 okt.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 6 nov.	werkoctend Jufferswaard
zat. 7 nov.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 14 nov.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 14 nov.	Vogelwerkgroep Wandeling Groene Jonker, Zevenhoven
zon. 15 nov.	Vogelwerkgroep Wandeling Groene Jonker, Zevenhoven
vrij. 20 nov.	werkoctend Jufferswaard
zat. 21 nov.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 28 nov.	werkoctend Beken en sprengen
vrij. 4 dec.	werkoctend Jufferswaard
zat. 5 dec.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 12 dec.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 12 dec.	Vogelwerkgroep Vogeltocht Reevediep bij Kampen
zon. 13 dec.	Vogelwerkgroep Vogeltocht Reevediep bij Kampen
vrij. 18 dec.	werkoctend Jufferswaard
zat. 19 dec.	werkoctend Beken en sprengen
zat. 26 dec.	werkoctend Beken en sprengen

Beleef de natuur

